

Kõrgem Kunstikool Pallas

Mööbliosakond

Ülevaade 1930. aastatel Eestis levinud värvitud magamistoamööblist.

Perekond Lepa pesulaua restaureerimine

Overview of 1930s painted bedroom furniture in Estonia.

Restoration of the Lepp family's washstand

Lõputöö

Liispet Jalandi

Juhendaja: Ingemar Maasikmäe

Tartu 2022

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. 1920-1930. AASTATE EESTI HELEDAKS VÄRVITUD PUIDUST MAGAMISTOA GARNITUURID.....	4
1.1 VÄLJAVÕTTEID KIRJANDUSEST NING MUUSEUMI KOGUDEST.....	6
1.2. VIIMISTLUSTEHNİKAD.....	9
1.3. PEREKOND LEPA MAGAMISTOA GARNITUURI AJALUGU.....	10
2. GARNITUURI KUULUVA PESULAUA RESTAUREERIMINE.....	13
2.1. PESULAUA KIRJELDUS	13
2.2. RESTAUREERIMISPROTSESS.....	15
2.2.1. Värvikihtide uuringud.....	15
2.2.2. Hilisemate värvikihtide eemaldamine.....	19
2.2.3. Puiduparandused.....	23
2.2.4. Sahtlis oleva tapeedi puhastamine ja kinnitamine	24
2.2.5. Furnituuri roostest puhastamine	24
2.2.6. Pesulaua viimistluse taastamine	24
KOKKUVÕTE	26
SUMMARY.....	28
KASUTATUD KIRJANDUS	29
LISAD.....	30
LISA 1. PESULAUA ALG- JA LÖPPSEISUNDI FOTOD	30
LISA 2. RESTAUREERIMISTÖÖDE PROTOKOLL	32

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö eesmärk on uurida perekond Lepale kuuluva magamistoa garnituuri näitele toetudes Eestis 1920-1930ndatel keskklassi elamistes levinud heledaks värvitud puidust magamistoa mööblit ja teostada garnituuri kuuluva pesulaua restaureerimistööd. Esee osutus lõputöö teemana valituks kuna on isiklikust aspektist lähtuvalt tähtis osa minu perekonna ajaloost ja praktilise töö teostamise osas huvitav objekt, mis annab võimaluse rakendada seni omandatud teoreetilisi ja praktilisi teadmisi. Praktilise osa raames on kavas hilisemate värvikihtide eemaldamine objekti algviimistluselt ning pesulaua viimistluse taastamine ajastule kohaste töövõtetega.

Antud töö jaotub kaheks osaks: praktiliseks ja kirjalikuks. Kirjalik osa toetab praktilist osa. Teoreetiline pool jaotub kaheks peatükiks. Esimeses peatükis annan ülevaate 1920-1930. aastate Eestis levinud heledaks värvitud puidust magamistoa garnituuridest ning mööbliesemete värvimisel kasutatud viimistlusvõtetest. Lisaks tutvustan antud peatükis perekond Lepale kuulunud magamistoa garnituuri legendi. Uurimuse koostamisel kasutasin kirjandusallikatena peamiselt 1930. aastate kodundusajakirjade artikleid ning perioodil 1886-1942 välja antud maaleri käsiraamatuid. Uurimuse illustratiivne materjal pärineb erinevate muuseumite kogudest.

Teises peatükis kirjeldan pesulaua restaureerimisprotsessi. Lõputööle on lisatud restaureerimisprotokoll tehtud töödega, kus toon välja praktilise töö etapid ning kasutatud materjalid ja töövahendid.

Praktilise töö eesmärk on teostada perekond Lepa magamistoa garnituuri kuuluva pesulaua restaureerimistööd, säilitades sealjuures pesulaua sentimentaalset väärtust omavad elemendid.

1. 1920-1930. AASTATE EESTI HELEDAKS VÄRVITUD PUIDUST MAGAMISTOA GARNITUURID

Esimese Eesti Vabariigi ajal (1918-1940) kasvas seoses kiire linnastumisega heledaks värvitud mööbli populaarsus. Hele puit jättis linnakorterite kitsamates tingimustes helgema ja avarama mulje kui varasemalt eelistatud tumeda pähkli tooni kodanlase mööbel. (Peil, Zupping 2014) Ruumikitsikuse tõttu hakati rohkem tähelepanu pöörama ka kõikide eluruumide esinduslikkusele kuna tihtipeale pidi üks ruum täitma mitut erinevat otstarvet. Tolleaegsed koduperenaiste ajakirjad rõhutasid vajadust lisaks ruumi praktilisusele tähelepanu pöörata ka sisustuse välimusele ja kodusele õhkkonnale. (Espe, 1937) Erinevalt varasest oli nüüd kodu kujundades eelistatud valgus, avarus ning mugavus. (Kangro-Pool, 1936) Uus suhtumine eluruumidesse mõjutas enim magamistube. Varasemalt tihtipeale kõrvalejäetud ning odavalt sisustatud ruumi asemel hakkasid levima heledad, põhjalikult läbimõeldud sisustusega puhkeruumid. (Espe, 1937)

Masstoodanguga kaasneva odavama mööbli kasv võimaldas ka majanduslikult vaesematel inimestel muretseda oma magamistubadesse moes olevaid garnituure. 1920. aastatel muutusid eriti populaarseks elevandiluu valged magamistoa garnituurid. Neid valmistati peamiselt juugendstiilis kuid esines ka neobarokseid, uusklassitsitlikke ning biidermeierlike joontega komplekte. (Peil, Zupping 2014) Heledaks võõbatud, tihtipeale poleeritud puit sobitus hästi uue arusaamaga magamistubade kujundusest. Modernsetes magamistubades soovitati hoiduda külmadest toonidest ning pigem eelistati toone, mis meenutasid päikesevalgust. (Ainult üks pilk..., 1939)

Garnituuridesse kuulusid tavaliselt voodiraam, öökapid, peeglilaud koos istmega ning kolme poolega riidekapp. Maakohtades, kus majapidamistes puudus veel voolava vee võimalus oli magamistoa garnituuri tähtsaks osaks veel ka pesulaud koos vajalike tarvikutega. (Roosileht, 1934) Mööbliesemed olid tihtipeale oma mõõtmetelt suhtelised väiksemõõtmelised, et mitte rõhutada eluruumide ruumikitsikust. (Espe, 1937)

Lisaks mööbli värvile ja mõõtmetele rõhutati ajakirjades vajadust tähelepanu pöörata ka mööbli konstruktsioonile. Ajakirjas “Taluperenaine” on välja toodud, et voodiraami valmistamisel tuleb erilist tähelepanu pöörata voodiraami konstruktsiooni tugevusele ning

selle korrektsele pikkusele. Kallimatel vooditel oli magamisasemeks hästi polsterdatud vedrumadrats, odavamatel spiraaltraadist põhi. (Espe, 1937) Päeval ajal oli kombeks voodi üles teha patjade ja pitsiliste päevatekkidega. (Roosileht, 1933) Voodi juurde käis öökapp, millele asetati valgusallikas ning raamat. Öökapi kõrgus oli kooskõlas voodi kõrgusega, et kapil asetsevad asjad oleksid voodist kättesaadavad. (Roosileht, 1934) Lisaks asemele olid magamistoas veel tualettlaud, mis asetses akna ees, kus oli piisavalt päevavalgust meigi tegemiseks (Tualettlaud, 1935) ning kolme poolega riidekapp, millest üks kolmandik oli pesu hoidmiseks. (Roosileht, 1933)

Majades, kus puudusid voolava veega vannitoad, kuulus magamistoa garnituuridesse ka pesulaud. Pesulaua ülesandeks oli mahutada pesukauss koos veekannuga, mõnikord ka musta pesuveega pange. Antud mööbliese koosnes alumisest osast, milleks oli kinnine kapp ning riiulite ja peegli ülemisest osast. (Roosileht, 1934)

1930. aastate teises pooles tõusis järjest kitsamateks muutuvates linnakodudes moodi modernsem, funktsionalistlikus stiilis mööbel, mis hakkas heledaid mööblikomplekte interjööridest välja tõrjuma. (Espe, 1937)

1.1 Väljavõtteid kirjandusest ning muuseumi kogudest

Eesti Põllumajandusmuuseumi fotokogusse kuuluv mustvalge foto Elmar Liiki magamistoa interjööri Vahil. Pildi eeldatav dateering on 1927. Foto keskel näha lihtsa konstruktsiooniga, pärja ornamendiga kaunistatud heledaks värvitud voodi. Ülejäänud furnituuri kohta info puudub.

Foto 1. Magamistoa interjäär (EPM FP 228:7)

Tartu Linnamuuseumi fotokogus olev pilt kujutab perekond Sootsi Puiestee tänaval asuva elamu elutoa interjööri 1927. aastal. Tagaplaanil on näha heledaks värvitud juugendstiilis garnituuri.

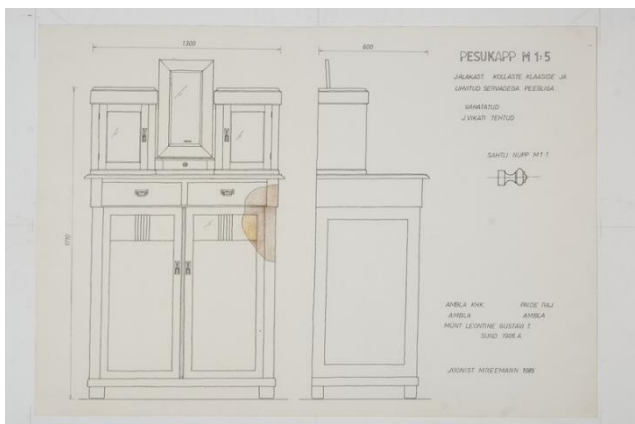
Foto 2. Interjäär (elutuba) Puiestee 25. Tartu, 1927. (TM F 951:20)

Tallinna Linnamuuseumi kogusse kuuluv foto kujutab Samson von Himmelstierni korteri magamistuba 1920. aastatel. Esiplaanil on näha heledaks värvitud tualettlaud koos komplekti kuuluva istmega. Foto J. ja P. Parikate kogust.

Magamistoa vaadet kujutav foto Tallinna Linnamuuseumi kogust. Pildil on näha heledaks värvitud tualettlaud, kausi ja peegliga pesulaud ning voodiraami üks otstest. Interjööri ole annavad valgust juurde suured aknad ning kõrgele paigaldatud heledad kardinad.

Eesti Rahva Muuseumi etnograafiliste
jooniste kogusse kuuluv joonis
kapiosa, sahtlite ja peegliga pesukapist.

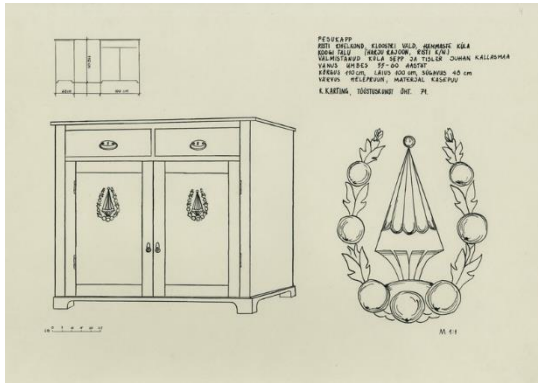

Foto 6. Pesukapp (ERM EJ 306:42)

Eesti Rahva Muuseumi etnograafiliste jooniste kogusse kuuluv joonis kasepuidust pesukapist. Kapi uksi ehivad nikerdatud pärja ornamendid.

Foto 7. Öökapp (AM _ 32687:4 Mb)

Eesti Ajaloomuuseumi kogusse kuuluv 1920. Aastal Tallinnas, P. Alase töökojas valmistatud kasepuidust öökapp. Kapp on valgeks värvitud ning dekoorina on kasutatud hammasvööd ning pärlivööd. Uksel ehisena puidulõikes vanik. Eeldatavasti osa magamistoa garnituurist.

Foto 8. Riidekapp (ERM EJ 420:23)

Eesti Rahva Muuseumi kogus olev etnograafiline joonis 1930. aastatel Lohala küla tisleri Ants Naaritsa poolt valmistatud riidekapist. Kapp oli kasepuidust ning kaunistatud hammasvöö ja taimornamentikaga. Riidekapi stiili ning valmimisaastat arvestades võib arvata, et kapp oli originaalis elevantiluu valge.

1.2. Viimistlustehnikad

Elevandiluu valge viimistluspinna saamiseks kasutati erinevaid võtteid.

Enamlevinud alusvärviks oli õlivärv. Vatupidava õlivärvkatte saamiseks oli vajalik silmas pidada kaetava aluspinna kvaliteeti. Aluspind pidi olema sile, mittepude ning vaba kahjulikest ainetest nagu näiteks leelised, õlid ja vaik. Enne õlivärvi pealekandmist tuli aluspind katta kruntainega, mille kogusegamisel oli arvestatud aluspinna omaduste ning värvkattelt nõutava vastupidavusega. Õlivärvi pealekandmiseks kasutati pintslit. Sobiva värvikoguse pintsli saamiseks kasteti selle harjaosa poolest saadik värvisegu sisse ja seejärel suruti pintsel üleliigse värvi eemaldamiseks vastu värvinõu serva. (Krik, 1942) Parima lõpptulemuse saamiseks soovitati kanda aluspinnale vähemalt kaks kuni kolm õhukest kihti värvi, lastes enne uue kihi pealekandmist eelneval kihil täielikult kuivada. Vajaliku konsistentsi jaoks võis värvile lisada tärpentiiniõli. (J.K, 1886) Värvimise kestel tuli valmissegatud värvi nõud vahetevahel segada, et vältida värvaine settimist värvinõu põhja. (Krik, 1942) Poleerimiseks sobiva värvipinna saavutamiseks võis viimase kihina peale kanda spetsiaalselt valmistatud lakkvärvi, mis koosnes tärpentiinist, dammarist, linaõlist, kopaalvaigust ja värvipigmendist. Korrektselt viimistletud pind pidi jääma täiesti sile ning kergelt läbikumav. Ebakvaliteetse viimistluse märgiks peeti paksu, nähtavate pinstlijoontega pinda. (J.K, 1886)

Peale värvikihi pealekandmist tekitati selle pinnale poleerikiht, et veel rohkem rõhutada pinna sarnasust vandliga. Levinumad meetodid selleks olid lõplikult kuivanud värvi või värvile kantud lakikihi poleerimine pimsiga või kriidipulbriga. (J.M, 1894) Poleerimiseks sobivaks peeti kopallakki ning dammarlakki. (J.K, 1886) Tagasihoidlikuma läike saavutamiseks kasutati viimistletud pinnal vahapoleeri. (Roosaar, 2022)

Enne poleerimist oli soovitatud teostada kerge lihvimine täielikult kuivanud värvipinnal. Selleks kasutati vastavalt värvikihi paksusele ning pinna ebatasasusele erinevaid meetodeid:

- ❖ Kuivanud värvipinna lihvimine kuiva pimsiga
- ❖ Kuivanud värvipinna lihvimine pimsi ja vee seguga
- ❖ Lihv pimsi ja tärpentiiniga

- ❖ Lihv pimsi ja viinavaimuga (piiritus)
- ❖ Lihv pimsi ja linaõliga

Pinna ettevalmistamise järel poleeriti seda vee ja pimsi või vee ja kriidi seguga. Segu kanti värvipinnale ühtlaste, ringjate liigutustega kuni saavutati sobiv tulemus. Lõplik poleerimine toimus puhastatud pinnal siidist lapiga. (J.M, 1894)

Linaõlivärviga saavutatud heleda viimistluse suureks miinuseks oli linaõlivärvi omadus vähese valguse tõttu kollakaks muutumine. Selle vältimiseks soovitati viimistluspindu vahepeal päikesevalguses peegitada või juba viimistlemisel kasutada viimase värvikihi puhul tugevalt lahjendatud värvi või spetsiaalselt kokku segatud lakki. (Tallinna Maalritööliste Ametiühing, 1930)

1.3. Perekond Lepa magamistoa garnituuri ajalugu

Antud mööblikomplekt on säilinud mälestuste kohaselt valminud tellimustööna Hugo ja Elizabeth Lepa magamistoa jaoks nende 1930. aastate teises pooles ehitatud majja Petseris. (Lepp, Silvia, 2022) Klassitsistliku stiili mõjutustega ning elevandiluu valgeks värvitud garnituuri kuulus maal, pesulaud, kolme poolega riidekapp ja kaks voodiraami. (Fotod 9,10) Pole teada kas komplekti juures olid ka öökapid ning peeglilaud. Teise maailmasõja puhkedes oli Hugo Lepp, olles Eesti Wabariigi allohvitser, sunnitud maja maha jätma ning oma perega tagasi Lõuna-Eestisse põgenema. Petserisse ehitatud maja lammutati punaarmee poolt ehitusmaterjaliks. (Lepp, Marika, 2022)

Kiirustatud kolimise järgi on näha kogu garnituuril, kõige tugevamalt aga on kahjustada saanud garnituuri kuuluv maal, mille alumises nurgas on suhteliselt suuremahuline rebend. (Foto 11)

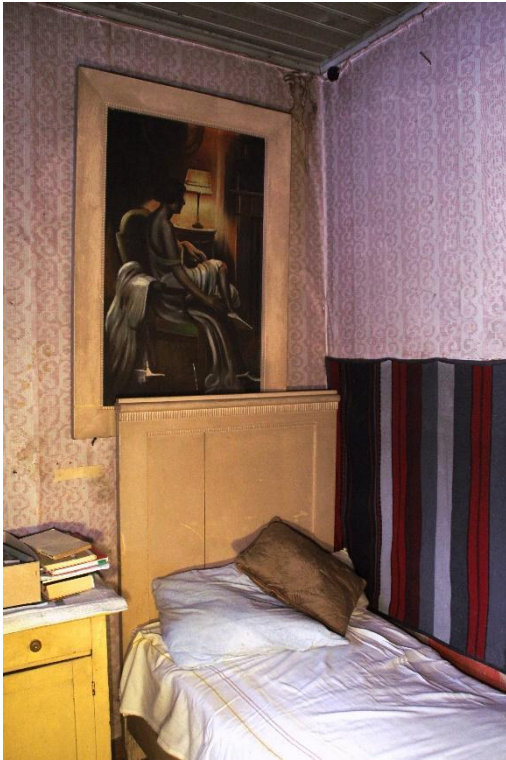

Foto 9. Maal ning Betty Lepa voodi peats

Foto 10. Garnituuri kuuluv riidekapp

Foto 11. Rebend maali lõuendis

Hiljem hävines ka suurem osa Hugo Lepa voodiraamist, säilinud on vaid voodipeats, mis leiti 2022. aastal aida pööningult. (Foto 12) Voodi jalutsit kasutati 1980ndatel aida uksena.

Foto 12. Hugo Lepa voodipeats

1970. aastate lõpul värviti kogu garnituur originaalvärvi määrdumise ning kulumise peitmiseks emailvärviga üle roosakas-beežiks (Lepp, Marika, 2022)

Peale Elisabeth Lepa surma 1992. aastal jäi garnituur koos majaga tema ainsale pojale Heino Lepale. Perioodil 1992-2021 seisis komplekt Betty Lepa vanas magamistoas, mida kasutati perioodi teises pooles peamiselt panipaigana. Kui Heino Lepp 2020. aastal suri jäi kogu garnituur algselt tema noorimale tütrele, Katrin Lepale, kes oli noorena selle vastu tugevat huvi üles näidanud. Hiljem, varade jagamise käigus andis Katrin komplekti Heino vanima tütre, Marika Lepa nooremale tütrele.

2. GARNITUURI KUULUVA PESULAU RESTAUREERIMINE

Lõputöö eesmärgiks on perekond Lepale kuulunud pesulaua restaureerimine igapäevaseks kasutamiseks. Pesulauda pole varem restaureeritud ega selle konstruktsiooni parandatud. Varasemalt on korduvalt uuesti viimistletud pesulaua plaati ning 1970. aastatel värviti emailvärviga üle kogu mööbliese.

2.1. Pesulaua kirjeldus

Restaureeritav pesulaud pärineb 1930ndate teisest poolest ja on valmistatud männipuidust lihtsas raamkonstruktsioonis. Pesulaua konstruktsiooni valmistamiseks on kasutatud 20 ja 25 millimeetri paksust männikilpi.

Pesulaud koosneb kahest osast, mis on omavahel fikseeritud tüübelühendusega. Ülemine osa koosneb peegliraamist ja kahest riiulist, alumine osa on ehitatud kahepoolseks kapiks. Alakapi ülaosas on kaks sahtlit, mille all paiknevad lukustatavad ukSED. Kapi sees asetseb riiul, mille paremas küljes on nõgus sisselõige veekannu jaoks. (Foto 13)

Foto 13. Pesulaud enne restaureerimist

Laud on algselt olnud viimistletud heleda, elevandiluu valge õlivärviga. Hilisemalt on pealisplaati üle viimistletud kollase emailvärviga ja kogu mööbliese on 1970ndatel uuesti värvitud roosakas-beežika emailvärviga.

Enne restaureerimistööde algust hindasin pesulaua üldist seisukorda visuaalse vaatlusega. Tegin kindlaks, et laua konstruktsioon on rahuldavas seisus: suurem osa puitmaterjalist on hästi säilinud. Täheldada võib mõningaid üksikuid väiksemaid puitmaterjali kadusid kapi esikülje alaosas. Kõige halvemas seisus on kapi tagaseinas olevad puittahvlid. Ühel tahvil esineb nii puidu kuivamisel tekkinud lõhesid, toonesepa kahjustusi kui ka mädanikseene kahjustusi. Teine tahvel on ebasobilike ruumi tingimuste tõttu lõhenenud ja kõmmeldunud.

Kahjustusi esineb rohkem pealisplaadi pinnal, mis on tingitud tavapärasest kasutamisest ja/või transpordist. Plaadil on täkkeid, erinevaid viimistluskihte läbivaid plekke ning viimistluse kulumist. Algse viimistluskihi peale on kantud 2 hilisemat värvikihti.

Ülejäänud pesulaua algne viimistluskiht on hilisemate kihtide all võrdlemisi hästi säilinud, esineb diskoloratsiooni, mõningaid kadusid ning viimistluse krakleestumist.

2.2. Restaureerimisprotsess

Peatükis on põhjalikumalt lahti kirjutatud pesulaua restaureerimisprotsess. Teostasin tööd toetudes nii koolis õpitule kui ka erinevatest kirjalikest allikatest saadud teadmiste. Restaureerimiskava panin paika arvestades, et pesulaud läheb peale restaureerimist igapäevasesse kasutusse.

2.2.1. Värvikihtide uuringud

Algse viimistluskihi tuvastamiseks ning selle esmase seisukorra hindamiseks otsustasin teha kõikidele pindadele värvikihtide sondaaži. (Fotod 14, 15)

Selleks kasutasin skalpelli ja väiksemõõtmelist pahtlilabidat kuna õlivärvile kantud emailvärvi kihid olid piirkonniti alumistest värvikihtidest eraldunud ning koorusid. Sondaazidest järeldasin, et kõikidel pindadel peale pealisplaadi on hilisem emailvärv kantud otse algse viimistluse peale ilma alumist kihti puhastamata. Pealisplaadi sondaaži tehes tuvastasin kolm erinevat värvikihti: valge, kollane emailvärv ning roosakas-beež emailvärv.

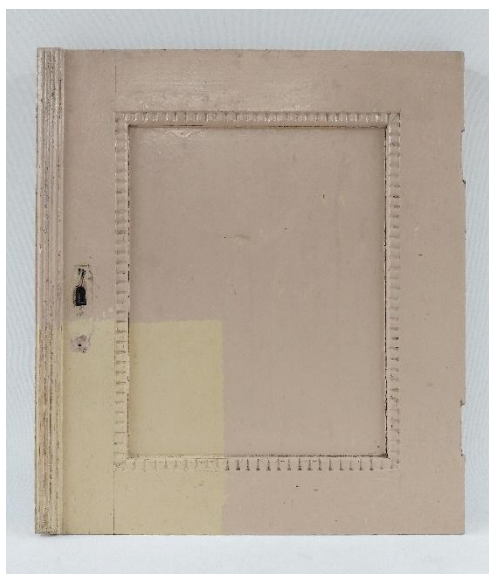

Foto 14. Kapiukse viimistluse sondaaž

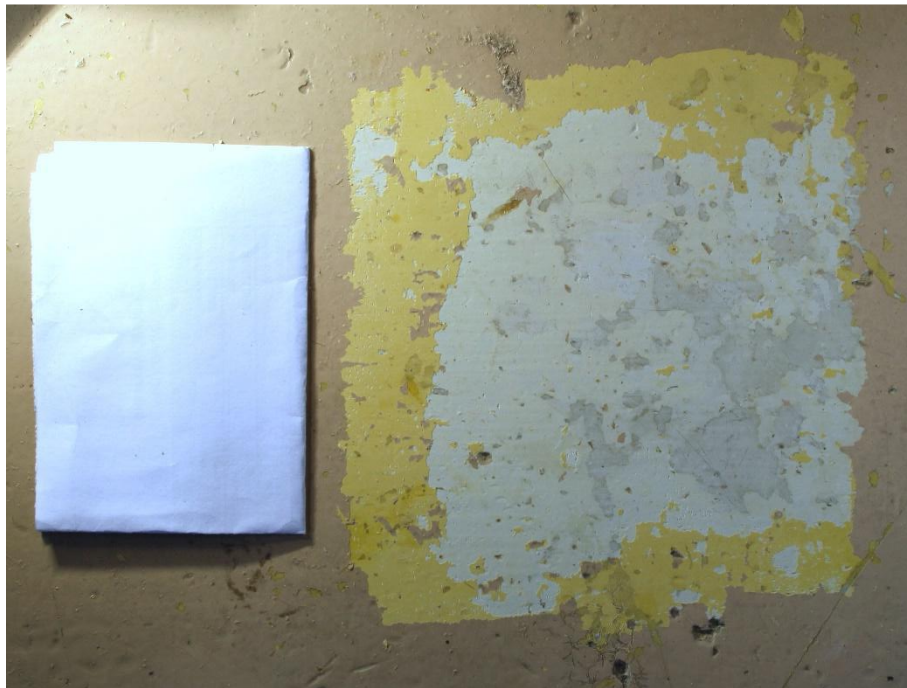

Foto 15. Pesulaua plaadi algne sondaž

Värvikihtide täpsemaks tuvastamiseks tegin viimistluskihtidest ka mikrolihvi. Mikrolihvide tegemiseks võtsin kapi pealisplaadilt ning küljelt 2x5 mm suurused proovitükid. Võetud proovid kinnitasin liimaine Technovit 1000 LC Fixierpaste'ga silindrilise vormi põhja ning valasin sellele umbes 1,5 sentimeetri paksuse kihi metakrüülvaiku Technovit 2000 LC. Täidetud vormi asetasin 30 minutiks Technoray CU polümerisatsiooniparaati. Kõvastunud kettaid lihvisin Metaserv 250/Vector Power head poleerimismasinaga ning ränikarbiidist lihvimispaberiga. Lihvitud kettaid uurisin läbi petrograafilise mikroskoobi. (Fotod 16, 17, 18)

Pealisplaadi mikrolihvi uurimise tulemusena tuvastasin sellelt 4 erinevat viimistluskihti.

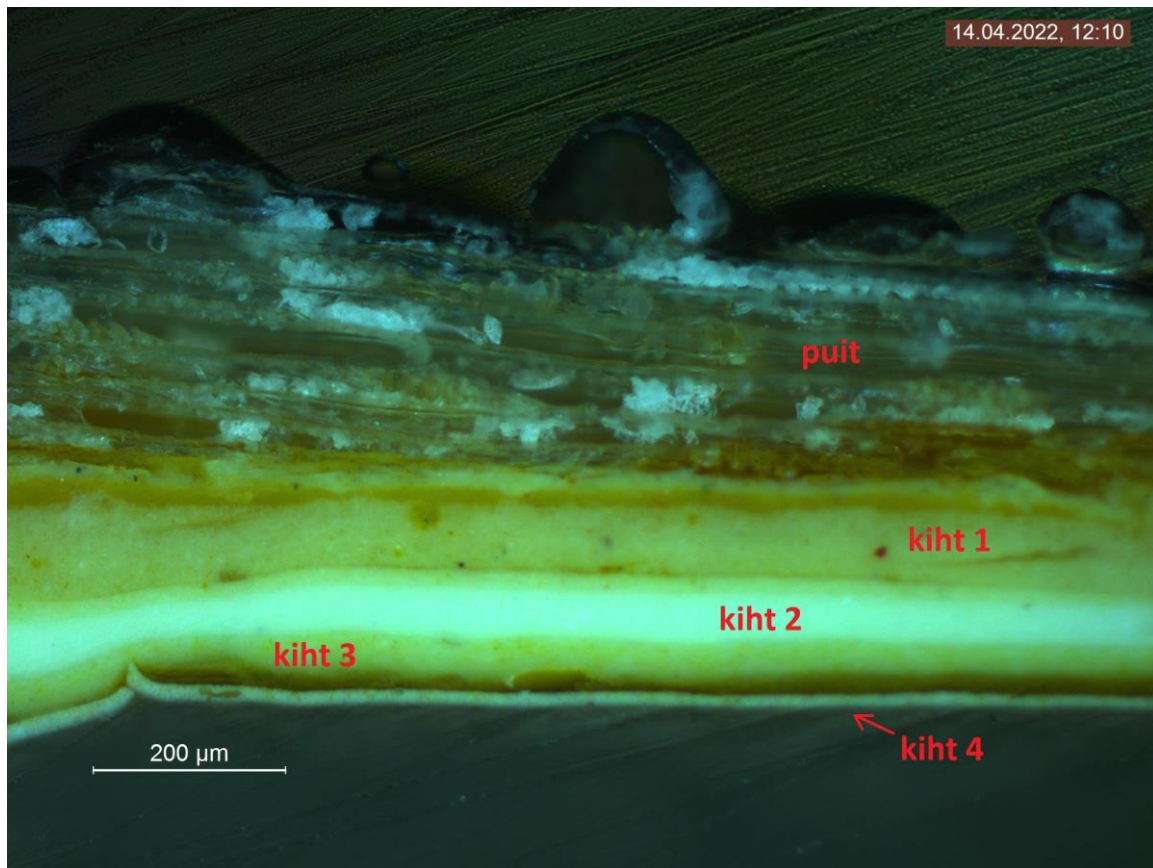

Foto 16. Kapi pealisplaadi mikrolihv, 100x suurendus, polariseeritud valgus

Küljeplaadi mikrolihvil on näha kahte erinevat viimistluskihti. Samuti on 100x suurendusega ning polariseeritud valguses näha hilisemate kihtide vahel olevat mustust, mis viitab sellele, et ülevärvimiste eel pole alumisi pindu puhastatud ega värvimiseks ettevalmistatud. Sellest tulenevalt pole hilisem viimistluskiht korralikult pinnale nakkunud ning koorub mehaaniliste kahjustuste juures kergesti.

Foto 17. Kapi küljeplaadi mikrolihv, 50x suurendus, polariseeritud valgus

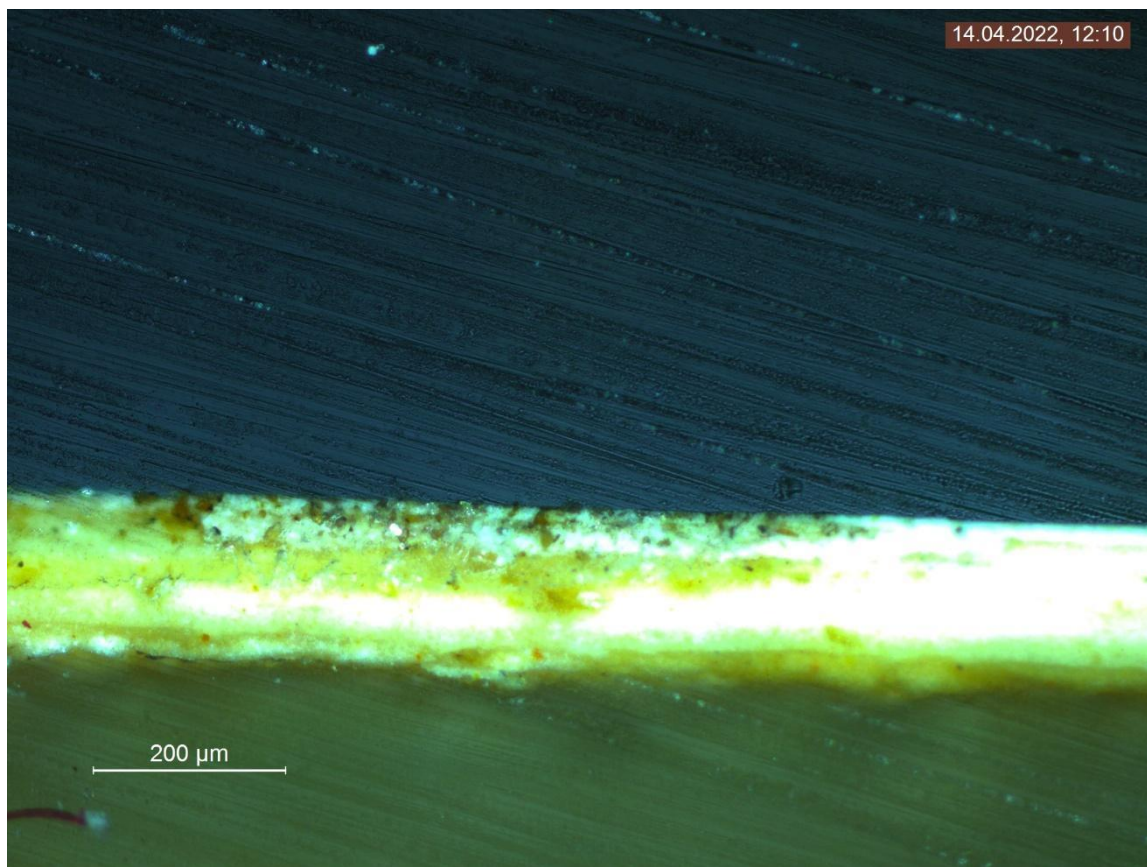

Foto 18. Kapi küljeplaadi mikrolihv, 100x suurendus, polariseeritud valgus

2.2.2. Hilisemate värvikihtide eemaldamine

Enne lõpliku eemaldusviisi meetodi valimist katsetasin erinevaid, nii keemilisi kui mehaanilisi meetodeid.

Tegin parima keemilise värvieemaldusmeetodi leidmiseks pesulaua riiuli alumisel poolel proovilapid erinevate lahustitega. (Foto 19) Hoidsin lahustitega immutatud kompresse proovitükil, kile all, 5-minutiliste tsüklitena kokku 15 minutit.

Foto 19. Erinevate lahustite proovilapid pesulaua riuli alumisel küljel

Katse tulemusena selgus, et parima tulemuse andis nitrolahusti kompress. Tehniline piiratus puhastas värvipinna kuid ei tunginud selle sisse. Atsetoon muutis emailvärvi nätskeks ning sulatas selle algse viimistluspinna külge. Puhastusbensiin ei tunginud värvipinda ning lakibensiin (White Spirit) tungis emailvärvi alla, aidates seda eemaldada kuid jättis pinna õliseks.

Halvemini säilinud ning seega kindlasti uuesti viimistlemisele mineval detailil katsetasin ka Borma laki- ja värvieemaldusgeeli. Geel osutus puidul ebasobivaks kuna sulatas värvikihid liiga kiiresti ning seega kahjustas algset viimistluskihti. Borma geeli kasutasin pesulaua furnituuri värvist puhastamiseks.

Foto 20. Värvist puhastatud lukukate

Detailidel, mille pealt hilisemad värvikihid juba kooruma olid hakanud katsetasin erinevaid mehaanilisi värveemaldusmeetodeid. Parima tulemuse andsid skalpell ning ümardatud servadega pahtlilabidas. Antud meetodi miinuseks oli rohke ajakulu ja täkete tekkimise oht algse viimistluse pinnale.

Lõplikuks eemaldusviisiks valisin puuvillase riidega tehtud nitrolahusti kompressi kile all. Kompresse hoidsin värvipinnal 15-20 minutit. Kohtades, kus algviimistlusel esines veest tingitud kahjustusi hoidsin kompresses 5-minutiliste tsüklitena kuna kahjustatud kohtades toimis nitrolahusti kiiremini. Pesulaua plaadilt värvikihte eemaldades selgus, et selle algne viimistluskiht on tugevalt kahjustatud ning seetõttu otsustasin viimistluse täielikult eemaldada ning sellele uue värvipinna luua. (Fotod 21, 22)

Foto 21. Täcked pesulaua plaadil

Foto 22. Viimistluspinna kahjustus pesulaua plaadil

Peale hilisemate värvikihtide eemaldamist pesin pesulaua pinnad tahmast ning muust majapidamismustusest 1:10 Vivacolor Special Cleani ja vee lahusega. Viimistlemata pinnad pesin vee ning roheline seebiga.

Foto 23. Vivacolor Special Cleaniga pestud pind (vasakul) ning pesemata pind (paremal)

2.2.3. Puiduparandused

Pesulaua parema üldmulje loomiseks tegin kapiosa alumistele liistudele ning jalgadele väikesemahulised puiduparandused. Samuti plombeerisin vasakpoolse sahtli esiplaati. Puiduparanduste tegemiseks lõikasin peitliga kahjustused välja ja liimisin asemele männipuidust parandustükid.

Kapiosa tagaseina puittahvlite parandamiseks stabiliseerisin kahjustatud puidu struktuuri Degalan P28 ja atsetooni 1/5 lahusega. Lahust kandsin pehkinud puitu ning toonesepa aukudesse süstlaga. Puidu pinnale kogunenud lahuse eemaldasın atsetooni ja pintsliga. Seejärel saagisin vasaku tahvli kahjustuse formaatsae ning jaapani saega välja ja lisasin männipuidust parandustüki.

2.2.4. Sahtlis oleva tapeedi puhastamine ja kinnitamine

Parema sahtli külgedele kleebitud tapeedi puhastamiseks kasutasin nii kuiv- kui märgpuhastusmeetodeid. Esmalt eemaldasin lahtise tolmu laia pintsliga ning tegin kindlaks lahtiste tapeediäärte asukohad. Seejärel kasutasin tapeedipinna kuivpuhastuseks riivitud kustutuskummi. Tugevamalt määrdunud paikades kasutasin lokaalseks märgpuhastuseks destilleeritud vett ning svammi.

Peale tapeedi puhastamist kinnitasin selle lahtised servad uuesti kasutades modifitseeritud tärglisest tapeediliimi, pintslit ning spaatlit.

2.2.5. Furnituuri roostest puhastamine

Pesulaua kruvidel ning uste hingedel esines paiguti roostet. Rooste puhastamiseks kasutasin karukeelt ning seejärel töötlesin puhastatud metallosad Maston Rust Stop roostetõkkega.

2.2.6. Pesulaua viimistluse taastamine

Peale viimistluspinna pesemist karestasin seda karukeelega. Väiksemate viimistluspinna kadude ning täkete puhul kasutasin algviimistlusega sarnast tooni olevat Tikkurila veebaasil puidupahtlit nende täitmiseks.

Pealisplaadi täieliku puhastamise käigus selgus, et krundipinna kahjustused võisid lisaks veekahjustustele olla tingitud plaadi keskel olevast vaigusoonest. Selle isoleerimiseks katsin kogu plaadi Maalermeistri isoleerlakiga. Seejärel pahteldasin plaadi pinnal olevad ebatasasused Tikkurila pahtliga. Peale pahtli kuivamist ning selle tasaseks lihvimist viimistlesin plaadi Maalermeistri linaõlikrundiga.

Pesulaua viimistluse uuendamiseks valisin toonid Tikkurila sisevärvide kaardi järgi. Toonide valimisel arvestasin sellega, et linaõlivärvil on omadus tõmbuda pimedamas ruumis

olles tumedamaks ning kollakamaks. Seega valisin pesulaua plaadi tooniks G503 Kalla ning ülejäänud kontruktsiooni tooniks X306 Kuskusi. (Foto 24) Soovitud toonid segasin ise kasutades põhjana Tikkurila Lin Pellavaõljymaali linaõlivärvi ning värvipigmente. Valmis segatud ja tärpentiiniga lahjendatud värvi pealekandmiseks kasutasin naturaalsest harjastest lapikpintslit.

Foto 24. Värvitooni valimine Tikkurila värvikaartide abil

Peale esimese värvikihi pealekandmist lasin sellel nädal aega kuivada ning seejärel teostasin vahelihvi. Vahelihvi järel kandsin pindadele teise värvikihi. Teise värvikihi jaoks lahjendasin linaõlivärvi tärpentiiniga suhtes 1:10.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärk oli uurida Eestis 1920-1930ndatel keskklassi elamistes levinud heledaks värvitud puidust magamistoa mööblit ning teostada perekond Lepale kuulunud magamistoa garnituuri pesulaua restaureerimistööd. Antud töö andis väga hea võimaluse enda teadmisi täiendada ning tutvuda täiesti uue viimistlustehnikaga.

Lõputöö teoreetiline pool jaotub kaheks peatükiks. Töö esimeses peatükis andsin ülevaate 1920-1930ndate Eestis levinud heledaks värvitud puidust magamistoa mööblist. Oma uurimuses toetusin peamiselt esimese Eesti Vabariigi aegsete kodundusajakirjade artiklitele ning erinevate Eesti muuseumite kogudes olevatele näidetele. Samuti kirjeldasin elevandiluu valgeks värvitud mööbli viimistlustehnikaid. Peatüki kolmandas alapeatükis tutvustasin perekond Lepale kuulunud magamistoa garnituuri ajalugu.

Teises peatükis kirjeldasin pesulaua restaureerimisprotsessi. Restaureerimiskava koostas arvestades seda, et pesulaud läheb igapäevasesse kasutusse. Lisaks soovisin säilitada pesulaua sentimentaalset väärtust omavad elemendid.

Restaureerimisprotsessi esimese etapina teostasin värvikihtide uuringud. Esmalt tegin kõikidele pindadele värvikihi sondaaži. Sondaazidest järeldasin, et kõikidel pindadel peale pealisplaadi on hilisem emailvärv kantud otse algse viimistluse peale. Pealisplaadi sondaaž näitas kolme erinevat värvikihti. Teise uuringuna viisin läbi pealisplaadilt ning pesulaua alakapi küljelt võetud proovide mikrolihvi. Mikrolihvi tulemusena tuvastasin pealisplaadilt neli erinevat viimistluskihti. Samuti oli mikrolihvil näha viimistluskihtide vahele jäänud mustus, mis näitas, et pesulauda ei olnud enne ülevärvimist puhastatud.

Peale värvikihtide uuringuid eemaldasin algviimistluselt hilisemad värvikihid kasutades nitrolahusti kompressi kile all. Viimistlust eemaldades selgus, et pesulaua pealisplaadi algne viimistlus on tugevalt kahjustunud ning seetõttu otsustasin selle täielikult eemaldada ning uue viimistluspinna tekitada. Selleks isoleerisin plaadil olevad oksakohad ning vaigusooone oksalakiga, tasandasin pinnal olevad täkked ning muud kahjustused veebaasil pahtliga ning kandsin pinnale linaõlivärvi krundi. Hilisemate värvikihtide eemaldamise järel pesin ja matistasin pinna, viisin läbi kahjustuste parandamised ning kandsin pesulauale uue viimistluse, kasutades selleks ajastule kohaseid töövõtteid.

Teostatud tööde tulemusena taastasin pesulaua viimistluse ning valmistasin eseme ette igapäevaseks kasutuseks. Uurimust koostades ning restaureerimistöid tehes saadud teadmisi ning kogemusi saan kasutada ülejäänud garnituuri restaureerimisel ja enda hilisemas töökarjääris.

SUMMARY

Overview of 1930s painted bedroom furniture in Estonia. Restoration of the Lepp family's washstand

The aim of this thesis was to research light colour wooden bedroom sets that were popular in the middle class homes in the 1920-1930s Estonia and to restore the wash stand from a bedroom set that belonged to the Lepp family. The practical work provided an excellent opportunity to broaden my knowledge and learn a completely new finishing technique.

The theoretical part of this thesis is divided into two parts. In the first chapter I give an overview of the light coloured bedroom sets popular in the 1920-1930s Estonia. My research is mainly based on articles from the home economics magazines from the era and examples from the collections of different Estonian museums. I also describe different finishing methods to achieve ivory painted furniture. The third subchapter focuses on the history of the Lepp family's bedroom set.

In the second chapter I describe the restoration process of the wash stand. I put together the restoration plan taking into consideration the knowledge that the wash stand will be used in day-to-day life. I also wished to conserve different elements of the wash basin that hold sentimental value.

As the first step of the restoration process I used two different methods of analysis on the paint surface. The first method was mechanical removal of later paint layers on test patches. This revealed that on almost all of the wash stand's surfaces the later paint layer was painted directly onto the original finish. The second method was to examine surface samples taken from the wash stand under the microscope. From the microscope images I differentiated 4 layers of paint on the top of the wash stand cabinet part. The images also showed surface dirt between the paint layers which led me to the conclusion that the furniture item was not cleaned before it was painted over.

After the paint surface analysis I removed the later paint layer from the original finish using nitro solvent compress under plastic sheet. In the process I discovered that the original finish on the cabinet top was highly damaged and therefore I decided to remove it completely and create a new paint surface. To do that I used knot varnish to isolate the unfinished wooden surface, filled the indentations using water-based wood filler and primed the surface using a linseed oil paint primer. After fully cleaning the original finish from the later paint layer, I washed and coarsened it, made mendings to the wash basin where needed and created a new finishing layer to the wash basin using historically accurate finishing techniques.

The finished wash stand has a restored paint surface and is ready for day-to-day usage. All of the knowledge and experience gained when conducting the research and the restoration process will definitely be of help while restoring the rest of the bedroom set and in my subsequent career.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Roosileht, A. (1933) Magamistoa-mööbel. Taluperenaine, 12
- Roosileht, A. (1934) Magamistoa-mööbel. Taluperenaine, 1
- Roosileht, A. (1934) Magamistoa-mööbel. Taluperenaine, 2
- Espe, N, (1937) Magamistoast ja magamistoa mööblist. Taluperenaine, 11
- Teadmata autor (1939) Ainult üks pilk teie magamistuppa palun. Maret, 6
- Teadmata autor (1935) Tualettlaud. Maret, 12
- Lepp, Marika (2021) Magamistoa garnituuri ajaloo konsulteerimine. 21. detsember
- Lepp, Silvia (2022) Magamistoa garnituuri ajaloo konsulteerimine. 8. jaanuar
- Roosaar, Aivar (2022) Pesulaua viimistluse konsulteerimine. 22. aprill
- Peil, M, Zupping, T. (2014) Toast tuppa. Eesti linnakodu lugu. Tallinn: Tänapäev
- Jaanus, J.M (1894) Maaleri kool: Maaleri kool: Kõige tarvilisemad õpetused värwijatele ja pildi maalijatele kui ka nendele, kes igasugu värwimise ja maalimise ametit tahawad õppida. Tartu: Mats Tõnisson
- J.K (1886) Töömehe abiline, kust seest mõnda veikest õpetust võib leida, nii kui lakeerimisest, õli- värvimistest, maja seestpoolt asjadest, heina tööriistadest ja mõnda muud. Tallinn: S.N
- Krik, Artur (1942) Maalri käsiraamat II osa, Maalritööd. Tallinn: Agronoom
- Tallinna Maalritööliste Ametiühing (1930) Maalri käsiraamat. Tallinn: Tallinna Maalritööliste Ametiühing

LISAD

Lisa 1. Pesulaua alg- ja lõppseisundi fotod

Foto 1. Pesulaua seisund enne restaureerimistõid

Foto 2. Pesulaua seisund peale restaureerimistööde teostamist

Lisa 2. Restaureerimistööde protokoll

Tööde album **Restaureerimise protokoll**

Liispet Jalandi

Teostaja nimi

Tudeng

Ametinimetus

Kõrgem Kunstikool Pallas/Mööbliosakond

Tööde läbiviimise koht (asutus/osakond)

Ingemar Maasikmäe, meister, Tartu SRIK

Juhendaja /ametinimetus/asutus

1. Objekti andmed

Nimetus	Pesulaud
Autor	Teadmata
Dateering	1930ndad
Materjal	Okaspuut (männipuit)
Tehnika	Raamkonstruktsioon
Mõõtmed	1790x910x575
Omanik	Liispet Jalandi
Tähis	Puudub

2. Restaureerimistöde ülesanne/eesmärk

Tööde teostamise aeg	11.04.2022-31.05.2022

3. Objekti iseloomustus

Kirjeldus	Restaureeritav pesulaud pärineb 1930ndate teisest poolest ja on valmistatud männist lihtsas raamkonstruktsioonis.
-----------	---

Foto.1 Pesulaua algne seisund

Pesulaud koosneb kahest osast, mis on omavahel fikseeritud tüübelühendusega. Ülemine osa koosneb peegliraamist (1060x845) ja kahest riiulist, riiuliosa kõrgus on 310mm ja sügavus 175mm. Alumine osa on ehitatud kahepoolseks kapiks, mille kõrgus on 730 mm, laius 850mm ning sügavus 535mm. Kapiosa plaadi mõõtmed on 915x575mm. Alakapi ülaosas on kaks sahtlit, mille all paiknevad lukustatavad uksed. Kapi sees asetseb riiul, mille paremas küljes on nõgus sisselõige veekannu jaoks. Pesulaua korpus on valmistatud peamiselt 20 mm paksusest männikilbist.

Laud on algselt olnud viimistletud heleda, elevandiluu valge õlivärviga, millele on kantud kerge vahapolituur. Hilisemalt on pealisplaati üle viimistletud valge ning kollase emailvärviga ja kogu mööbliese on 1970ndatel uuesti värvitud roosakas-beežika emailvärviga.

Autori v töökoja märgistus, signatuur

Puudub

Muud pealdised, märgid, tekstid	Peegliraami tagaküljel numbrid "625" (Foto 3)
Andmed varasemate konserveerimis-restaureerimistööde teostamise kohta	Eset pole varasemalt restaureeritud.
Kirjandus- ja arhiiviallikad	Puuduvad

4. Objekti seisund enne restaureerimist

Seisundi kirjeldus	• Pesulaud on tugevalt määrdunud. • Viimistluskiht koorub, esineb täkkeid ning plekke. • Peegliklaasil mehaaniline kahjustus. • Kapi tagasein kahjustatud mööbli-toonesepa ning kõikuva temperatuuri ja niiskustaseme tõttu. • Ühe sahtli esiküljel puidukahjustus • Parema sahtli sisekülgedele liimitud tapeet määrdunud ning osaliselt lahtine • Kapi liistul väikesemahulised puidukaod. • Ühel kapiuksel puudub lukukate, üks sahtlinupp asendatud.
Kokkuvõtlik/üldine hinnang objekti seisundile	Objekti konstruktsiooni üldseisund on rahuldav. Viimistlus on tugevalt määrdunud ning kulunud.

5. Restaureerimistöõde kava

Tööde loetelu	1. Algse seisukorra dokumenteerimine ning fotografeerimine. 2. Viimistluskihtide sondaaz 3. Viimistluskihtide mikrolihv 4. Hilisemate värvikihtide eemaldamine algviimistluselt 5. Viimistluspinna märgpuhastus 6. Viimistlemata puitpindade puhastus 7. Puiduparandused 8. Tapeedi puhastamine ja kinnitamine 9. Furnituuri roostest puhastamine 10. Pahteldamine 11. Viimistluse taastamine 12. Lõppseisundi dokumenteerimine ning fotografeerimine

6. Restaureerimistööde kirjeldus

Teostatud tööd	Kasutatud materjalid ja töövahendid
1. Algse seisukorra dokumenteerimine ning fotografeerimine.	1. Canon EOS 450D, statiiv
2. Viimistluskihtide sondaaž (Foto 5)	2. Skalpell, kaapeleht
3. Viimistluskihtide mikrolihv	3. Skalpell, Technovit 2000 LC polümeer, Technotray CU polümerisatsiooniparaat, Metaserv 250 poleerimismasin, lihvimispaber (P400, P1200)
4. Hilisemate värvikihtide eemaldamine algviimistluselt	4. Skalpell, kaapeleht, pahtlilabidas, nitrolahusti, puuvillane riie, kile, maalriteip, karukeel, terasvill
5. Viimistluspinna märgpuhastus	5. Svamm, puuvillane lapp, Vivacolor Specialclean vesilahus 1:10
6. Viimistlemata puitpindade puhastus	6. Karukeel, puuvillane lapp, roheline seep, vesi
7. Puiduparandused (Fotod 6, 7)	7. Männipuit, B3 niiskuskindel puiduliim, 10 mm peitel, liivapaber (P150, P240), jaapani saag, formaatsaag, pitskruvid

8. Tapeedi puhastamine ja kinnitamine (Fotod 8, 9, 10) 9. Furnituuri roostest puhastamine (Foto 11) 10. Pahteldamine 11. Viimistluse taastamine 12. Lõppseisundi dokumenteerimine ning fotografeerimine	8. Pintsel, riivitud kustutuskumm, destilleeritud vesi, svamm, Quelyd Express tapeediliim, spaatel 9. Karukeel (P240), pintsel, Maston Rust Stop roostetõke 10. Tikkurila Spakkeli puidupahtel, pahtilabidas, liivapaber (P180, P240) 11. Maalermeisteri linaõlikrunt, Tikkurila Lin Pellavaõljymaali linaõlivärv, naturaalne umbra pigment, raudoksiidkollane pigment, männitärpentiin, pintsel (naturaalne karv), liivapaber (P400, P600) 12. Canon , statiiv
Muudatused restaureerimistöde kava	Algse viimistluspinna kahjustuste tõttu tuli pesulaua plaadilt värvikihid täielikult eemaldada ning see uuesti viimistleda. Peale viimistluse eemaldamist katsin plaadi Maalermeisteri isoleerlakiga seejärel pahteldasin plaadi pinnal olevad kahjustused ja kruntisin pinna linaõlivärvi krundiga.

Illustratiivne materjal

Foto 1. Pesulaua tagakülg

Foto 2. Tagakülje kahjustused

Foto 3. Numbrid peegliraami tagaküljel

Foto 4. Viimistluse kahjustused pesulaual

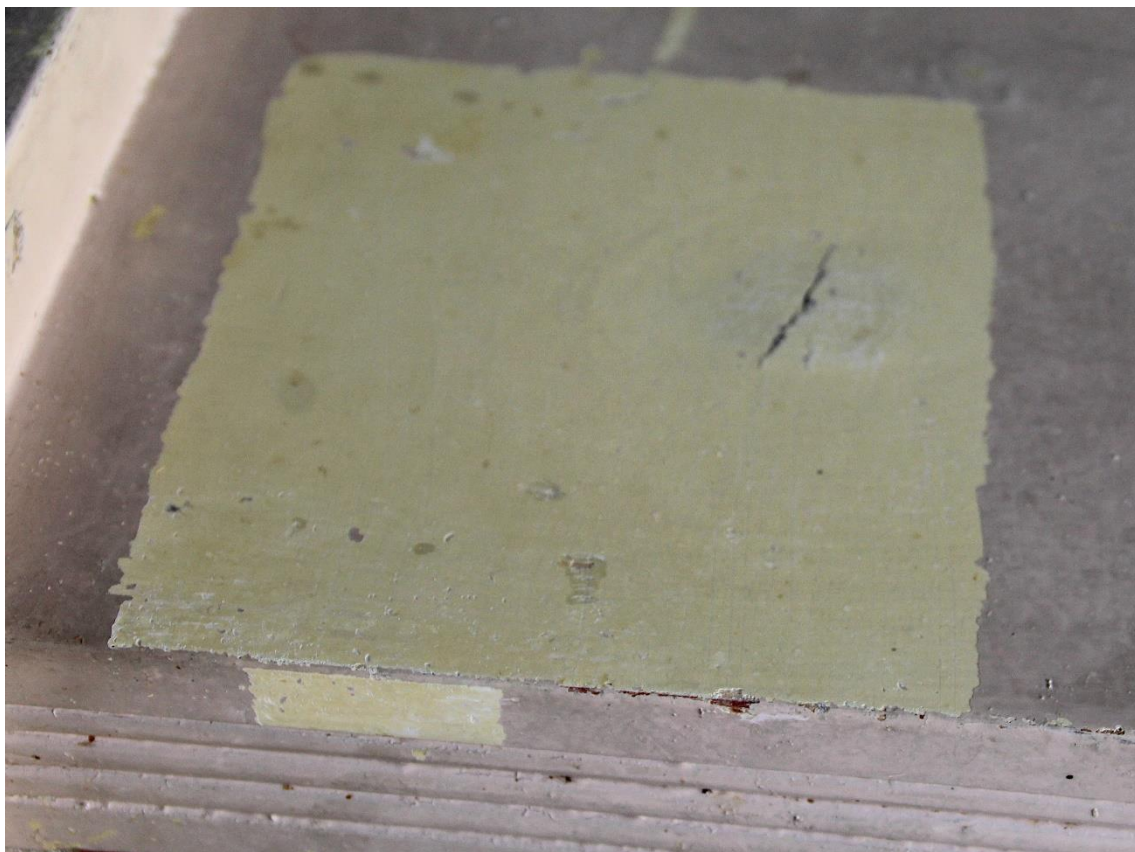

Foto 5. Viimistluspinna sondaaz alakapi küljeplaadil

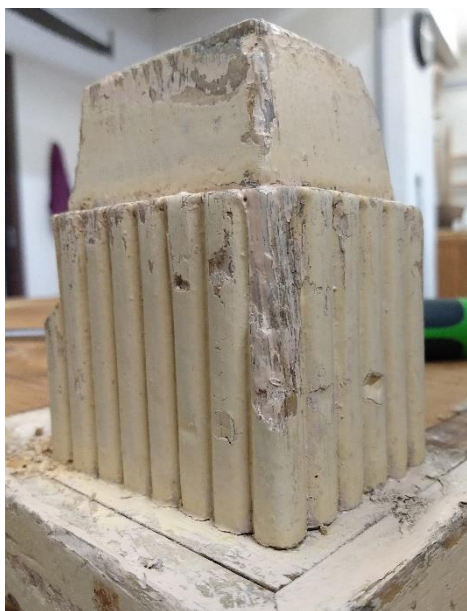

Foto 6. Kahjustus pesulaua jalal

Foto 7. Puiduparanduste tegemine

Foto 8. Pesulaua sahtlid enne puhastamist

Foto 9. Tapeet enne puhastamist

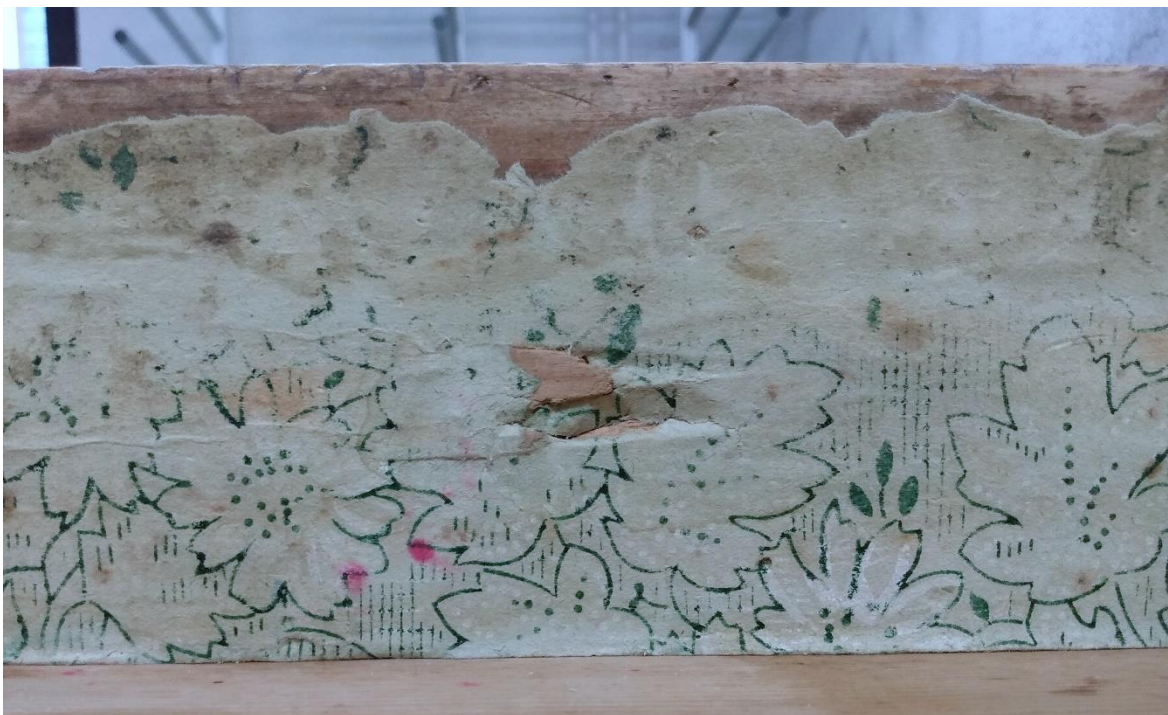

Foto 10. Tapeet peale puhastamist ja kinnitamist

Foto 11. Pesulaua hinged ja kruvid peale roostetõkkega katmist

Foto 12. Pesulaua plaat peale viimistluse eemaldamist

Teostatud tööde tulemus

Pesulaualt sai eemaldatud hilisemad värvikihid ning teostatud sai pesulaua algviimistluse taastamine ajastule kohaste töövõtetega.